

In de lijfelijke ervaring

Olivier Glas en Barbara Bakker

2026

>g uitgeverij
van gorcum

© 2026, Uitgeverij Van Gorcum BV, Assen.

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan.

All rights reserved. No text & datamining.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

NUR 892

ISBN folio 9789465070759

ISBN e-book 9789465070766

Eerste druk 2026

Uitgave: Uitgeverij Van Gorcum, Assen

Redactie: Kirsten Verhagen, Paterswolde

Grafische verzorging: Richard Bos Grafische Vormgeving & Illustratie, Leeuwarden

Omslagontwerp: Elbert Niezen, Sint Maarten

Druk: Drukkerij Van Gorcum, Meppel

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	8

Hoofdstuk 1 Het beroep psychomotorisch therapeut en het in kaart brengen van subjectieve ervaringen 11

1.1	Historisch perspectief	12
1.2	Visie op het beroep psychomotorisch therapeut	15
1.3	Het belang van een neurobiologische onderbouwing	22
1.4	Het in kaart brengen van een subjectieve ervaring	25
1.5	De kennisboom voor psychomotorische therapie	33
1.6	De belangrijkste punten uit dit hoofdstuk	35

Hoofdstuk 2 Neurobiologische en autonome functies als centrale basis voor de ervaring 37

2.1	Het brein	38
2.2	Belangrijke breinmechanismen	45
2.3	Adaptatie aan overvraging	52
2.4	Adaptatie aan risico	55
2.5	Adaptatie aan doel	59
2.6	Adaptatie aan verbinding	62
2.7	De invloed van autonome adaptatie op subjectieve ervaringen	67
2.8	De belangrijkste punten uit dit hoofdstuk	70

Hoofdstuk 3 De ontwikkeling van zenuw- en hormoonstelsel in relatie tot subjectieve ervaringen 73

3.1	De nature-nurture-vraag	74
3.2	Neurobiologische factoren – in aanleg aanwezig	77
3.3	Gezonde externe invloeden	84
3.4	Pathogene externe invloeden	94
3.5	De belangrijkste punten uit dit hoofdstuk	105

Hoofdstuk 4 Methodisch handelen in de psychomotorische therapie **107**

4.1	Inleiding op methodisch psychomotorisch behandelen	108
4.2	Oriëntatie op de behandelcontext	110
4.3	Psychomotorische werkalliantie	112
4.4	Casusconceptualisatie	118
4.5	Psychomotorische doelervaring	123
4.6	Psychomotorisch interveniëren	126
4.7	Transfer	131
4.8	Systematisch evalueren	133
4.9	De toepassing van de methodische onderdelen in onderlinge samenhang	136
4.10	De belangrijkste punten uit dit hoofdstuk	138

Hoofdstuk 5 Reflectie en onderzoekend vermogen binnen de psychomotorische therapie **141**

5.1	Reflectie in relatie tot methodisch handelen	142
5.2	Onderzoekend vermogen	149

Bijlage Kennisboom	158
Literatuur	162
Over de auteurs	174

Voorwoord

Dit boek is het resultaat van een inspirerende, doelgerichte en ambitieuze verkenning op het beroep PMT binnen een fijne samenwerking. We doelen dan niet alleen op de samenwerking van ons als auteurs, maar speciaal ook op de samenwerking met onze collega's binnen de differentiatie Psychomotorische therapie van de opleiding Vaktherapie aan de Hogeschool Arnhem en Nijmegen. Het vele sparren en uitwisselen over de inhoud van het prachtige beroep Psychomotorische therapie, heeft enorm bijgedragen aan het schrijven van dit boek. We waarderen dit enorm en verwachten dat dit ook na deze publicatie nog veel nieuwe inzichten en gesprekken gaat opleveren.

In het bijzonder willen we onze oud-collega Chris Raaijmakers noemen die voor ons de grote inspirator was om het boek te schrijven. Vanuit zijn gedachtengoed hebben de methodische onderdelen vorm gekregen en is de richting ontstaan om het beroep af te bakenen op individueel vraaggericht psychomotorisch behandelen.

Ook Hanneke Potman verdient onze waardering voor het meelezen met hoofdstuk twee en het zorgvuldig meedenken vanuit haar visie en kennis van brein en lijf.

We zijn trots op dit boek en hopen dat het stimulerend en informatief is voor iedereen die nieuwsgierig is naar de kracht van de ervaring en hoe het lijf daar onlosmakelijk mee is verbonden.

Olivier Glas en Barbara Bakker, december 2025

Inleiding

Ieder mens is uniek en maakt een ontwikkeling door, vanaf de conceptie tot aan het overlijden. Zo zeker als we zijn over dat een leven een begin en een einde heeft, zo weinig zeker zijn we van wat er zich in de tussentijd afspeelt.

Soms stagneert deze ontwikkeling of verloopt ze volgens een scenario dat niet helemaal gewenst is. Dan biedt psychomotorische therapie (PMT) met de ervaring van lichamelijke en bewegingsgedrag een waardevolle ingang om deze ontwikkeling in gunstige zin te beïnvloeden.

PMT is een herkenbaar beroep met beoefenaren verspreid over diverse werkvelden, waarin gewerkt wordt met zowel groepen als individuen. Soms gebeurt dat vanuit een gestandaardiseerd aanbod in de vorm van behandelmodules, soms inspeland op de individuele en specifieke hulpvraag van de cliënt. Dit boek gaat over psychomotorische therapie in een individueel en vraaggericht kader. De uniciteit van ieder mens maakt dat elke behandeling een ontdekkingsreis is voor zowel de cliënt als de therapeut. Deze reis is nooit van tevoren helemaal uitgestippeld en tegelijkertijd is het ook geen stuurloos proces. In dit boek hebben we zo helder mogelijk geprobeerd te beschrijven hoe je je als psychomotorisch therapeut beweegt in dit spanningsveld, zodat je een goede reisleader voor je cliënt kunt zijn. Je kunt dit boek gebruiken als je in opleiding bent tot psychomotorisch therapeut, maar ook als je het beroep al uitoefent in de praktijk.

De inhoud die je in de verschillende hoofdstukken terugleest, is het resultaat van de beroepsinhoudelijke ontwikkeling die we binnen de differentiatie Psychomotorische therapie van de opleiding Vaktherapie aan de Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN) hebben doorgemaakt. De grote uitdaging in deze context is om in een hbo-bachelor programma studenten in vier jaar tijd toe te leiden naar basisniveau om als psychomotorisch therapeut te kunnen starten in het werkveld.

We denken dat dit boek daarbij een goede ondersteuning zal zijn.

In hoofdstuk 1 komen we vanuit de historie en de conceptuele basis van het beroep PMT tot een nieuw model om ervaringen mee in kaart te brengen. In dit model hebben we de zintuigen, het brein en het zenuwstelsel een centrale plek gegeven. Hoofdstuk 2 sluit hierop aan met een bespreking van de structuur en functie van het brein in relatie tot hoe een mens zich onwillekeurig aanpast aan de context waarin die zich bevindt. De kennis van het brein en zenuwstelsel in hoofdstuk 2 plaatsen we in hoofdstuk 3 in een ontwikkelingsperspectief door te kijken naar hoe het zenuwstelsel zich ontwikkelt en wat daarop van invloed is.

Hierbij kijken we naar zowel gezonde als niet-gezonde invloeden. De eerste drie hoofdstukken vormen zo een kennisbasis om aan de slag te gaan met methodisch handelen als psychomotorisch therapeut. Vervolgens beschrijven we aan de hand van zeven methodische onderdelen welke kennis en vaardigheden geïntegreerd worden om een individuele psychomotorische behandeling uit te voeren. In hoofdstuk 5 komen tot slot nog twee overkoepelende vaardigheden aan bod die nodig zijn in de beroepsuitoefening: reflectie en onderzoekend vermogen in relatie tot methodisch handelen.

Het is belangrijk om je te realiseren dat het bestuderen van dit boek je geen psychomotorisch therapeut maakt. Het is slechts een ondersteuning bij het leren, waarin je je kennis nog meer zult moeten uitbreiden, veel zult moeten reflecteren en vooral veel vliegrepen in het praktische werk zult moeten maken.

Centraal in dit boek staat de subjectieve ervaring. Om goed te kunnen begrijpen hoe een ervaring tot stand komt, maken we gebruik van neurobiologische kennis. We zoomen in op de structuur en functie van het brein en op wat bekend is over de ontwikkeling van het brein en alle mechanismen die verantwoordelijk zijn voor tal van cognitieve, emotionele en sensomotorische functies. De kennis op dit vakgebied is omvangrijk, gedetailleerd, nog niet altijd eenduidig en zeer in beweging. We hebben niet de intentie gehad om een volledig wetenschappelijk verantwoord werk te schrijven.